

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 5 นี้ จะแบ่งหัวข้อการเสนอออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. การอภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมของกับวิถีเกษตรกรรมพื้นบ้าน กรณีศึกษาชุมชนของในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ

1. เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมของและวิถีเกษตรกรรมพื้นบ้าน ในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมของชาวของในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรมของในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏเกี่ยวข้องกับการทำเกษตร ในช่วงเวลาที่ศึกษา 2 รูปแบบด้วยกัน คือเกษตรกรรมในยุคดั้งเดิมกับเกษตรกรรมสมัยใหม่

การทำเกษตรกรรมในยุคดั้งเดิม ของกลุ่มของคิชฌกูฏเป็นผลมาจากปัจจัยของวัฒนธรรมของหลายประการ คือ การทำเกษตรพื้นบ้านในยุคดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ของในที่นี้หมายถึง การทำเกษตรที่มีเป้าหมายเพื่อยังชีพเป็นหลัก ได้แก่ การทำนาเอาไวกินและหาของป่าเพื่อนำมาเป็นกับข้าว เทคโนโลยีที่สำคัญใช้ในการทำนา เป็นควายและอุปกรณ์สำหรับการไถนาที่กลุ่มของประดิษฐ์ขึ้นเองตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น หัวหมู การทำนาของชาวของจะต้องใช้น้ำฝนเป็นหลักหรือที่เรียกว่า “การทำนาปี” คือการทำนาปีละครั้ง การทำนาของชาวของจะประกอบด้วยนาลุ่มและนาไร่ นอกจากการทำนาเอาไวกินของชาวของแล้ว วิถีชีวิตในการทำมาหากินที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ คือการหาของป่า เช่น กระจวาน น้ำมันยาง เร่ว สัตว์ป่า นำมาเป็นกับข้าว การทำนาโดยมีเป้าหมายเพื่อยังชีพนั้นจะมีพลังในการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ แรงงานที่ใช้ในการทำนาของชาวของจะเป็นการทำนาเอาแรงกัน การเอาแรงทำนาจะเริ่มมาแต่โบราณ ส่วนใหญ่การทำนาจะเอาไวกิน การทำนาจะเป็นนาลุ่มทั่วไปแต่นาไร่จะเป็นนาที่ไม่ใช้ควาย การเอาแรงเราอาจจะทำคนเดียวไม่ได้ เพราะมันจะล่าช้าหลายวัน

การเอาแรงจะเป็นการที่พี่น้องช่วยกัน เป็นญาติกันทั้งหมู่บ้านมักเอาแรงกันทั้งหมด ส่วนความสัมพันธ์ในการผลิต ชาวของจะเป็นเจ้าของนา สมัยก่อนการแสดงตัวว่าเป็นเจ้าของนานั้น ผู้ที่ออกแรงคือเจ้าของกระบวนการในการเป็นเจ้าของพื้นที่ ได้แก่ การทำพื้นที่โดยการถางป่าพอเดือน ไครถางมากก็จะได้มากตามที่คนนั้นออกแรง ซึ่งชาวบ้านในบริเวณนั้นจะเป็นที่รู้จักกันถึงแม้ว่าจะไม่มีกรรมสิทธิ์ที่เป็นโฉนดที่ดินเหมือนกับในปัจจุบัน ชาวของสามารถทำประโยชน์ใช้สอยได้ตามที่ตนต้องการ เช่น การปลูกข้าวไร่ เป็นต้น

ปัจจัยในวัฒนธรรมของที่มีผลต่อการขับเคลื่อนเกษตรกรรมพื้นบ้านของกลุ่มของ คือการผลิตเพื่อยังชีพ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏที่สำคัญมี 5 ปัจจัยด้วยกัน คือ

1. ปัจจัยด้านการใช้ทุนทางสังคม

การใช้ทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ของที่สำคัญที่สุดคือ การใช้ระบบการเอาแรง ระบบการเอาแรงช่วยให้กลุ่มชาติพันธุ์ของสามารถทำการเกษตรแบบดั้งเดิมได้คือ การทำนาอย่างชีพ และการหาของป่า

2. ปัจจัยด้านการใช้ทุนทางสิ่งแวดล้อม

กลุ่มของได้อาศัยทุนทางสิ่งแวดล้อมมาขับเคลื่อนการทำเกษตรแบบดั้งเดิมในเรื่องเกี่ยวกับการหาของป่าเพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีพ เนื่องจาก ระบบเศรษฐกิจมีการเกษตรของของในยุคก่อนสมัยใหม่นั้นจะมีลักษณะเป็นการไว้เพื่อบริโภคเป็นหลักหรือเป็นการทำมาหากิน มิใช่การผลิตหรือหาของป่าเพื่อนำไปขาย

3. ปัจจัยด้านการใช้ทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของกลุ่มของคือ การนับถือผี การนับถือผีมีผลต่อการทำเกษตรแบบดั้งเดิมโดยอ้อมคือ การนับถือผีจะสนับสนุนการดำรงอยู่ของระบบเครือญาติ เนื่องจาก การนับถือผีนั้นเป็นความเชื่อของบรรพบุรุษ ว่าผีบรรพบุรุษ จะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคมทั้งในด้าน ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความขยันอดทนและความประพฤติด้านต่าง ๆ ถ้าหากบุคคลใดมีความประพฤติไม่ดี ไม่เหมาะสม ผีบรรพบุรุษจะทราบและจะมาว่ากล่าวตักเตือน ถ้าหากว่ากล่าวตักเตือนแล้วยังไม่เชื่อ บุคคลนั้นจะถูกสังคมนิเทศและผู้หลักผู้ใหญ่จะว่ากล่าวเอาได้ ดังนั้นการนับถือผีบรรพบุรุษซึ่งเป็นการสืบทอดการผลิตข้าวระบบเครือญาติซึ่งเป็นฐานของระบบการเอาแรงในการทำนาการแสวงหาปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการช่วยเหลือทางสังคมอื่น ๆ ในชุมชนของ

4. การใช้ทุนทางสัญลักษณ์

ทุนทางสัญลักษณ์การมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการนับถือผี พิธีกรรมดังกล่าวมีผลต่อการทำเกษตรกรรมดั้งเดิมของพื้นบ้านคือ พิธีทำบุญส่งทุ่ง พิธีหีหิ้งผีโรง และพิธีการแต่งงาน ผลทางตรง

ทำให้ระบบอาวุโสได้รับการยอมรับ เพราะมีฝีมือเดือนลูกหลาน ทำให้ลูกหลานยังอยู่ในกรอบเครือญาติ ผลทางอ้อมถ้ามีเครือญาติก็จะนำไปสู่การทำงานเอาแรงลงแขก ถ้าเครือญาติแตก จะต้องเสียเงินซื้อรถไถมาทำนากันเอง

5. ปัจจัยด้านอุปนิสัยของชาติพันธุ์ของ

ชาวขอมมีอุปนิสัยที่มีผลต่อการทำเกษตรกรรมพื้นบ้านในยุคดั้งเดิมก็คือ การขอมปรับตัวโดยไม่ใช่ความรุนแรง กล่าวคือของในอดีตมีนิสัยรักความสงบจึงไม่ค่อยมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันเองกับคนภายนอกมาก นอกจากนี้ ชนชาติพันธุ์ขอมยังมีอุปนิสัยรักพวกพ้อง เนื่องจากทุกคนในชุมชนสามารถโยงญาติกันได้ไม่ว่าจะเป็นญาติทางสายเลือดหรือญาติจากการแต่งงาน เพราะว่าความเป็นพวกพ้องทำให้ก่อประโยชน์ เช่น การเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์หรือหาของป่า ล้วนแต่ต้องเข้าไปเป็นพวกพ้อง เวลาเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดี เช่น สัตว์ป่าที่เข้ามาทำร้าย จะได้ช่วยเหลือกันได้ เมื่อเสร็จจากการล่าสัตว์หาของป่าชาวขอมก็จะนำของที่หาได้มาแบ่งกันกินในหมู่เครือญาติ แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่มีต่อกันในหมู่มิตรไมตรี และในส่วนของการทำงานเอาแรงลงแขกก็เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสามัคคีของกลุ่มเครือญาติในการมาช่วยเหลือกันทำนาและเก็บเกี่ยว

6. ปัจจัยด้านการใช้เวทีเครือข่ายเชิงอำนาจของวัดและระบบเครือญาติ

เวทีเครือข่ายเชิงอำนาจชุมชนขอมมีผลต่อการทำเกษตรดั้งเดิมในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ เนื่องจากเวทีของวัดและเครือญาติถือเป็นเวทีกลางหรือพื้นที่สาธารณะ ในการทำส่วนรวมหรือกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เช่นการจัดงานประจำปี การจัดงานทางศาสนา เป็นต้น กิจกรรมส่วนรวมเหล่านี้จะนำมาซึ่งความสามัคคีจะเป็นฐานสนับสนุนการทำงานเพื่อยังชีพ และหาของป่าต่อไป

การทำเกษตรสมัยใหม่คือการปลูกพืชเศรษฐกิจยังมีผลมาจากปัจจัยทางวัฒนธรรมของของบางประการดังนี้

1. การใช้ทุนทางเศรษฐกิจแบบพึ่งพิง

การผลิตของป่าของขอมแต่เดิมไม่จำเป็นต้องใช้ต้นทุนหรือปัจจัยการผลิตภายนอก ท้องถิ่นมากนัก เพียงหาของป่าเท่าที่เก็บรวบรวมมาได้ขายหรือแลกเปลี่ยนกับพ่อค้า แต่การผลิตพืชไร่นั้นจำเป็นต้องนำปัจจัยการผลิตภายนอก ทั้งเงินทุนและเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิต และราคาผลผลิตก็ขึ้นกับระบบตลาด จึงทำให้การผลิตเชื่อมโยงกับตลาดภายนอกและไม่สามารถต่อรองราคาได้

2. การใช้ทุนทางสังคมที่ยังคงเหลืออยู่

ทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ขอมที่ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบันแต่นับว่าเหลือน้อยเต็มที คือการใช้ระบบการเอาแรง เพื่อการทำงานและการทำสวนผลไม้ ปัจจุบันการทำงานระบบเอาแรงมีการทำนาที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู ซึ่งตำบลคลองพลูจะมีบ้างแต่ไม่มาก ตะเคียนทองทำนากันเกือบทั้งหมดบ้าน

3. การขยายเวทีเครือข่ายเชิงอำนาจไปสู่ระบบราชการ

เราสามารถแบ่งวัฒนธรรมการปกครองในชุมชนของตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันได้เป็น 2 ช่วงใหญ่ ๆ คือ

3.1 วัฒนธรรมการปกครองในช่วงการปกครองท้องถิ่น

ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยให้ทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 โดยรัฐมองว่า หมู่บ้านเป็นลำดับชั้นหรือหน่วยที่เล็กที่สุดของราชอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอาณาเขตการปกครอง ที่มีประเทศเป็นส่วนใหญ่ที่สุด ทั้งนี้เพื่อเป็นตัวแทนให้กับรัฐ

3.2 วัฒนธรรมการปกครองในช่วงการเข้ามาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปี พ.ศ. 2538 ได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลูขึ้น ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยองค์การบริหารส่วนตำบล คือหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นนิติบุคคล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมของชาวชอง ในเขตพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ในอนาคตเป็นผลกระทบที่มาจากการทำงานเกษตรสมัยใหม่ รวมถึงวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ตามมาด้วยคือ

1. การเกิดปัญหาหนี้สิน การคิดหนี้สินของชาวเกษตรกรชาวชอง ดังกรณีศึกษา ครอบครัวของอาภา เริ่มจากไปกู้เงินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาลงทุนในสวน ใช้ระยะเวลา 5 ปีก็ไม่สามารถใช้หนี้ธนาคารหมดได้ คือใช้แล้วก็จำเป็นต้องกู้มาอีก นำเงินมาซื้อรถ เพื่อนำมาใช้ในการบรรทุกนำผลไม้ออกไปขายยังตลาดที่รับซื้อ เงินส่วนหนึ่งก็นำมาสร้างบ้าน จึงทำให้ยังคงคิดหนี้ธนาคารอยู่จนถึงปัจจุบัน

2. การกลายเป็นคนชายขอบ ในกรณีของครอบครัวของลุงฮั่น พิเศษ แรกเริ่มบ้านของลุงฮั่นอยู่ที่ตำบลตะเคียนทอง มาบุกเบิกที่ดินบริเวณตำบลจันทเขลม หลังจากนั้นทหารก็ได้มายึดที่ดินบริเวณนั้นทั้งหมด จึงถูกชักชวนจากกำนันเงิน ผันผาย ให้มาร่วมกันสร้างหมู่บ้านของ ที่ตำบลคลองพลู แต่เกิดปัญหาจากภายใน ทำให้ย้ายมาสร้างหมู่บ้านของที่ตำบลจันทเขลมโดยการชักชวนจากนายเทศบาลจันทเขลม

ปัจจุบันลุงฮั่นมีอาชีพคิลปิน แต่ก็ไม่มีใครมาจ้างบ่อยนัก ที่ดินสำหรับไว้ทำกินก็ไม่มีป่าชุกก็ป่วยเป็นโรคอัมพาต รายได้ก็ไม่ค่อยมีทางหน่วยราชการก็ช่วยเหลืออะไรได้ไม่มาก ตกเป็นชนชายขอบ สังคมไม่สนใจเหลือวแล ถูกทิ้งขว้างแปลกแยกจากสังคมกระแสหลัก

3. การเปลี่ยนอุปนิสัยชาวชอง เริ่มมีการเปลี่ยนอุปนิสัยจากเมื่อก่อนเคยทำอะไรร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน เวลามีปัญหาหรือมีเรื่องเดือดร้อนในกลุ่มของชาวชองจะช่วยเหลือกัน ปัจจุบันเป็นการ

ดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ครอบครัวใดครอบครัวมัน ไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อต่อต้านภัยคุกคามที่เข้ามาในหมู่บ้านของ เรื่องที่จะช่วยเหลือกันในหมู่ของกลับกลายมาเป็นช่วยเหลือกันในครอบครัวมากกว่า ถ้าเป็นชาวของครอบครัวอื่นมักไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวถ้าไม่ใช่เรื่องของคนในครอบครัว

4. การปิดกั้นและทำลายทุนทางด้านสิ่งแวดล้อม การที่รัฐให้สัมปทานเอกชนมาทำธุรกิจตัดไม้ในป่าเขาคิชฌกูฏ เป็นการทำลายไม้ใหญ่ที่นำไปสู่การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในป่า การเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นของคนในเมืองในเขตชุมชนของกิชฌกูฏทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองในเขตชุมชนของ ซึ่งมีผลต่อความอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การขุดลอกสายน้ำทำให้ปลาต่าง ๆ ได้สูญหายและลดลงมากในปัจจุบัน

5. ความเสื่อมของทุนสัญลักษณ์ ในปัจจุบันประเพณีการแต่งงานของชาวองได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก การผูกข้อมือเปลี่ยนเป็นการรดน้ำสังข์ การแต่งกายของคู่บ่าวสาวจากเสื้อผ้าธรรมดาเปลี่ยนเป็นชุดสากล ชุดราตรียาว การเล่นผีหึ่ง ผีโรง ลดเหลือน้อย อาจเกิดมาจากในปีใดที่ไม่เล่นผีหึ่ง ผีโรง ญาติพี่น้องอาจเจ็บไข้ได้ป่วยได้ ดังนั้นผู้ที่ครอบครองผีหึ่ง ผีโรงจึงไม่ยอมเล่นต่อไป นอกจากนี้ในการเล่นแต่ละครั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการทำพิธีเป็นจำนวนเงินที่มากและพิธีการทำบุญส่งทุ่งจะเป็นพิธีสงฆ์มากกว่าพิธีกรรมของของ การเข้าร่วมพิธีเป็นการทำตามพิธีสงฆ์เป็นหลัก ขั้นตอนสำหรับการทำบุญส่งทุ่งที่เกี่ยวกับพิธีของของจะมีน้อยมากเมื่อเทียบกับพิธีสงฆ์ การทำบุญให้กับผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ก็เปรียบเสมือนการให้เงินกับผู้ที่มาเรียไร มิได้เป็นไปได้เพื่อผีบรรพบุรุษแต่อย่างใด

6. การทำลายทุนทางวัฒนธรรม ชนชาติพันธุ์ของสมัยใหม่ถูกทำลายทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้วัฒนธรรมของชาวองต้องเปลี่ยนแปลงไป แบ่งออกเป็น 3 กรณี คือ

6.1 ระบบการศึกษา โรงเรียนเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนที่บังคับให้ลูกหลานชาวองห้ามพูดภาษาของ แต่ต้องใช้ภาษากลางในการศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา

6.2 การกดทับของวัฒนธรรมเมือง คนเมือง โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองจังหวัดจันทบุรีมีทัศนคติที่มองคนของในด้านลบ อาทิ การมองคนของเป็นคนป่า เป็นคนเถื่อนเหมือนงะป่าซาไก แตกต่างจากคนที่อยู่ในเมือง มองคนของเป็นคนโหดร้ายและทำลายป่า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็น การกดทับโดยสังคมเมือง

6.3 การแพร่กระจายของวัฒนธรรมสมัยใหม่ เมื่อไฟฟ้าเข้ามามักจะนำพาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำลายวัฒนธรรมเดิมของชาวองที่อยู่กับธรรมชาติ โดยที่เงินไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงชีวิต ทำให้ชาวองและลูกหลานของหลงอยู่กับกระแสวัฒนธรรมใหม่จนลืมวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนที่อยู่กันตามวิถีธรรมชาติ

จากผลกระทบดังกล่าว ทำให้ชุมชนของต้องข้ามพ้นจากการทำเกษตรสมัยใหม่แบบทุนนิยม ไปสู่ทางเลือกอื่น เกษตรกรรมทางเลือกในอนาคตที่จะสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรม อัตลักษณ์ของกลุ่มของในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏได้อย่างเหมาะสม ที่สำคัญผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าควรจะไปใช้ในการประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากผลการวิจัยจะพบว่า วิถีชีวิตของกลุ่มของที่มีมาในอดีต โดยพื้นฐานนั้น สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดการเศรษฐกิจของครอบครัว โดยตั้งอยู่บนเป้าหมายเพื่อการมีกินมีใช้ในครัวเรือนก่อนที่จะนำไปสู่การผลิตเพื่อขายในตลาดในขั้นต่อไป ดังจะเห็นได้จากการทำงานของกลุ่มของที่มีมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นรูปแบบการทำงานที่ยั่งยืนอยู่

การขับเคลื่อนเกษตรกรรมทางเลือกบนฐานวัฒนธรรมของต้องคำนึงถึงกิจกรรมทั้งทางด้านการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมของในปัจจุบันดังต่อไปนี้คือ

1. การฟื้นฟูเกษตรกรรมดั้งเดิมของของ โดยอาศัยการขับเคลื่อนทฤษฎีใหม่
2. การฟื้นฟูสมุนไพรของในยุคปัจจุบัน
3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลิตซ้ำเศรษฐกิจชุมชนของของ
4. การอนุรักษ์ภาษาของให้เป็นภาษาที่สองของชุมชน ในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ
5. การเผยแพร่วัฒนธรรมของ โดยอาศัยเงื่อนไขการเปิดประชาคมอาเซียน

การอภิปรายผลการวิจัย

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาและองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 ดังนี้

ทฤษฎีว่าด้วยการปฏิบัติการของบุรีดิเฮอร์จะให้ความสำคัญต่อทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์ แต่ผลการศึกษาของกลุ่มของที่อำเภอเขาคิชฌกูฏในการขับเคลื่อนเกษตรกรรมพื้นบ้านพบว่าไม่เน้นทุนทางเศรษฐกิจแต่จำเป็นต้องใช้ทุนทางสิ่งแวดล้อม ความแตกต่างของการให้ความสำคัญในการใช้ทุนต่างๆ เนื่องจากทฤษฎีของบุรีดิเฮอร์มักจะประยุกต์ใช้กับระบบทุนนิยมก้าวหน้าของประเทศตะวันตก ซึ่งในความสัมพันธ์ต่อทุนทางเศรษฐกิจแต่การทำเกษตรพื้นบ้านของชนชาติพันธุ์ของจะเน้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมเนื่องจากเป็นสังคมก่อนทุนนิยมที่ต้องพึ่งพิงสิ่งแวดล้อมมาในการประกอบอาชีพทำมาหากินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น การหาของป่าตามป่าเขาถ้ำน้ำไพร การเข้าป่าล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นกับข้าว วิถีชีวิตของชาวของคือป่า นั่นคือสิ่งแรกที่ชาวของมีมาแต่กำเนิด โดยที่ทุนทางเศรษฐกิจไม่มีบทบาทเท่าใดนัก ซึ่งตรงกันข้ามกับทฤษฎีบุรีดิเฮอร์ที่เน้นทุนทางเศรษฐกิจในการขับเคลื่อน

ทุนทางสิ่งแวดล้อมจึงเป็นทุนที่สำคัญและสอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวชองมากที่สุด ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรรมทางเลือกของชาวชอง จึงต้องเป็นทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถคงไว้ซึ่งความเป็นตัวตนของชาวชองที่อยู่กับป่า รักษาความพอเพียงทางนิเวศ ซึ่งบุรีดิเออจะไม่เน้นทุนสิ่งแวดล้อมนี้ แต่จะเน้นทุนทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นระบบทุนนิยมก้าวหน้ามากกว่า ซึ่งฐานคิดนี้จะไม่สอดคล้องกับวิถีที่เป็นมาแต่ดั้งเดิมของชอง ถึงแม้ว่ายุคสมัยใหม่จะเข้ามาแต่ทุนด้านต่าง ๆ ก็ไม่ได้ช่วยให้ชาวชองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเท่ากับทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ควรรักษาและปรับให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ที่เป็นระบบทุนนิยมเริ่มต้นที่กำลังกลืนตัวตนความเป็นชองกับวิถีชีวิตอันเรียบง่ายให้หมดไป

ข้อเสนอแนะ

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมชองกับเกษตรกรรมพื้นบ้าน กรณีศึกษาชุมชนชองในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรนำวัฒนธรรมชองกับวิถีเกษตรกรรมพื้นบ้าน บรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้เห็นถึงคุณค่าและห่วงใยในประวัติศาสตร์ของตน
2. ควรจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานที่เก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมกับวิถีเกษตรกรรมพื้นบ้านของชาวชอง
3. ผู้นำชุมชนควรมีนโยบายในการอนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริมและมีการประชาสัมพันธ์ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวชองในเชิงท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยในเชิงปริมาณเกี่ยวกับชองในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับชนชาติพันธุ์ชองในพื้นที่อื่น เช่นที่จังหวัดตราด อำเภอทับไทรหรือจังหวัดระยอง อำเภอสะตอง ฯลฯ
3. ศึกษาถึงต้นกำเนิดประวัติศาสตร์ของชนชาติพันธุ์ชองว่ามีกรรวมกลุ่มหรือกระจายตัวกันแบบไหน